

Asia: VN/27419/2020

Luonnon virkistyskäytön strategia

Yleinen lausunto

Voitte tässä lausua yleisesti luonnon virkistyskäytön strategiasta

Suomen Melonta- ja Soutuliitto (SMSL) kiittää lausuntopyynnöstä. SMSL pitää hyvänä, että luonnon virkistyskäyttö on tunnistettu ja tunnustettu merkittävänä Suomen menestystekijänä.

Strategialuonnoksessa on oikean suuntaisia asioita, mutta sisältö vaatii kirkastamista ja kiteyttämistä. Näkökulman tulisi olla laajempi ja eri toimijat paremmin tunnistettuja. Esitämme seuraavien näkökulmien huomioimista strategiassa:

1. Jokamiehen oikeudet

Jokamiehen oikeuden tulisi nostaa selkeämmin esille ja tunnistaa luonnon virkistyskäytön keskeisenä mahdollistajana.

2. Urheilu ja liikunta

Urheilu ja liikunta ovat luonnon virkistyskäyttöä. Urheilu ja liikunta tulisi tunnistaa osana luonnon virkistyskäyttöä. Luonnon virkistyskäytön määritelmä jää strategialuonnoksessa epämääräiseksi ja suppeaksi ja nähdään lähinnä oleskeluna ja liikkumisena ”Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan vapaa-aikana virkistäytymistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista ja oleskelua luonnonympäristössä.”

Luonnon virkistyskäyttö pitää käsittää laaja-alaisemmin. Luonnossa toimitaan monenlaisilla motiiveilla. Siihen kuuluu oleskelu ja liikkuminen, mutta myös marjastus, sienestys, metsästys, kalastus, veneily, melonta ja muu vesillä liikkuminen.

Urheilu ja liikunta tulisi tunnistaa osana luonnon virkistyskäyttöä. Monet urheilulajit, kuten polkujuoksu, hiihto, suunnistus, melonta, soutu, purjehdus tapahtuvat luonnon olosuhteissa. Luonto luo olosuhteet monille urheilutapahtumille, esimerkiksi Jukolan viestille ja Sulkavan suursouduille. Tämä laaja-alaisuus tulisi huomioida ja tunnistaa.

3. Järjestöt ja kaupalliset toimijat

Järjestöjen ja kaupallisten toimijoiden rooli tulisi olla vahvemmin esillä sekä toimijoiden kuvauksissa että toimenpiteissä.

4. Vesistöjen merkitys

Vesistöt tulisi tunnistaa luonnon virkistyskäytön mahdollistajana metsien rinnalla ja saada vahvemmin mukaan. Vesistöjen ja rantojen saavutettavuus on yhtä tärkeä tekijä virkistyskäytön kannalta, kuin käytettävyys ja laatu. Esimerkiksi toimenpidelinjauksissa vesistöjä ei ole mainittu lainkaan.

Suomi on yksi maailman vesistöisimpiä maita. Suomessa on 56 000 yli hehtaarin järveä, 36 800 km jokiuomaa, 336 000 km rantaviivaa ja 76 000 kpl yli puolen hehtaarin saarta. Vesialuetta on yhteensä 87 014 km², eli n. 22 % kokonaispinta-alasta.

Vesillä liikkuminen on aina ollut merkittävä osa suomalaista elämänmuotoa. Vesistöt ovat tarjonneet liikenneyhteydet, elinkeinon, voimaa ja raaka-ainetta teollisuudelle. Tänä päivänä vesistöt ja rannat ovat yhä enemmän virkistys- ja hyvinvoinnin lähde. Vesistöt houkuttelevat ulos kesällä ja talvella.

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallisen inventoinnin (LVVI3, 2020-2021) mukaan:

2 664 000 suomalaista ui luonnonvesissä

1 721 000 suomalaista harrastaa vesillä liikkumista, veneilyä, melontaa ym.

1 352 000 suomalaista harrastaa vapaa-ajan kalastusta

Suomen vesistöissä on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Siinä, missä rantojen polut ruuhkaantuvat, on vesillä hyvin tilaa. Soutajia, melojia, kalastajia, uimareita ja sukeltajia mahtuu monipuolisiin vesistöihimme monin verroin nykyistä enemmän.

Johdanto

Voitte tässä lausua luvusta 1: Johdanto (1.1 Hallinnollinen tausta ja työn käynnistäminen, 1.2 Strategian tavoitteet)

-

Luonnon virkistyskäytön nykytila

Voitte tässä lausua luvusta 2: Luonnon virkistyskäytön nykytila (2.1 Käsitteet, 2.1 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä, 2.3 Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa, 2.4 Luonnon virkistyskäytön resursointi, 2.5 Toimijoiden roolit, 2.6 Lainsäädäntö, 2.7. Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet)

2.1.Käsitteet

Urheilu ja liikunta tulisi tunnistaa osana luonnon virkistyskäyttöä. Monet urheilulajit, kuten polkujuoksu, hiihto, suunnistus, melonta, soutu, purjehdus tapahtuvat luonnon olosuhteissa. Luonto luo olosuhteet monille urheilutapahtumille, esimerkiksi Jukolan viestille ja Sulkavan suursouduille.

2.3. Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa

Esitämme uutta alaotsikkoa ja kappaletta ”Jokamiehen oikeudet”, jossa kuvataan jokamiehen oikeuksien nykytila, keskeiset tutkimukset (mm. PTT: Metsänomistaja 2020, LVVI, jossa on tutkittu JMO:lla tapahtuvan ulkoilun määrää, paljonko pinta-alaa käytössä) ja mainitaan Ympäristöministeriön julkaisu vuodelta 2012 ”Jokamiehen oikeudet ja toimiminen toisen alueella”. Näin Jokamiehen oikeudet tulisi tunnistettua keskeisenä luonnon virkistyskäytön mahdollistajana Suomessa.

2.3. Vapaiden rantojen saavutettavuus

Vesistöjen ja rantojen saavutettavuus on yhtä tärkeä tekijä virkistyskäytön kannalta, kuin käytettävyyks ja laatu. Tämä tulisi huomioida tekstissä.

Esitämme muotoilua:

Vapaiden rantojen tarjonta ja saavutettavuus

Vesistöjen ja veden äärellä tapahtuvan virkistyskäytön kannalta olennaista on, että rakentamattomia, vapaita rantoja on tarjolla. Rantojen laadulla, saavutettavuudella ja käytettävyydellä on myös merkitystä - esimerkiksi siihen, miten niiltä päästään uimaan tai muuten virkistytymään vesille.

Rantojen rakentamisen trendiä vuosina 2005-2017 on selvitetty Turun yliopiston (2019) seurantatutkimuksessa ’Suomen merenrannikon rakennetut ja rakentamattomat rannat’. Mantereella ja yli hehtaarin saarilla rannoista oli sulkeutuneinta 48 % ja vapaita 52 % vuonna 2005. Vuoteen 2018 mennessä rakentamattomien rantojen osuus oli vähentynyt 3 % eli rakennettuja rantoja oli 51 % rakentamattomia 49 %. Rantojen varausasteen muutos oli suurinta Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla, joissa rakennetun rannan osuus oli lisääntynyt 4 %.

Luonnon virkistyskäytön kannalta tärkeitä ovat erityisesti pitkät yhtenäiset rakentamattomat rantajakso. Mannerrannikolla yli 1000 metrin mittaisten rakentamattomien rantajaksojen määrä väheni vuodesta 2005 vuoteen 2018 n. 500 km. Muutos oli suurinta Varsinais-Suomessa, jossa pitkien rantajaksojen määrä väheni n. 300 km. Pohjanmaalla ja Uudellamaalla muutos oli n. 70 km ja kaakkoisessa Suomessa n. 23 km.

Tutkimuksessa selvitettiin myös rantojen saavutettavuus laskemalla kiinteän tieyhteyden päässä olevat vapaat rannat ja niiden osuudet kaikista alueen vapaista rannoista. Lautta- ja lossiyhteyksiä ei otettu huomioon. Uusista siltayhteyksistä huolimatta tietä pitkin saavutettavien rakentamattomien rantojen määrä väheni n. 200 km koko maassa.

Lähde: Seurantatutkimus ’Suomen merenrannikon rakennetut ja rakentamattomat rannat’, Turun yliopisto, 2019. <https://www.merialuesuunnittelu.fi/wp-content/uploads/2019/12/Laurila-L.-Kalliola-R.-2019.-Suomen-merenrannikon-rakennetut-ja-rakentamattomat-rannat.pdf>

2.6. Lainsäädäntö

Listalta puuttuu vesiliikennelaki

Hyödyt

Voitte tässä lausua luvusta 3: Hyödyt (3.1 Terveys ja hyvinvointi, 3.2 Talous ja työelämä, 3.3. Kansalaisuus, kulttuuri ja yhteisöllisyys, 3.4 Ympäristön tila ja virkistyskäytön kestävyys)

3.1. Monipuolinen luonto itsessään on merkittävä liikuntaharrastusten ja liikunnan mahdollistaja. Liikunnalla on merkittäviä terveyshyötyjä.

Tulevaisuuden näkymät

Voitte tässä lausua luvusta 4: Tulevaisuuden näkymät

Luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksien saavutettavuuteen täytyy kiinnittää entistä paremmin huomiota. Tämä vaatii jatkossa entistä parempaa moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa ja rakentamishankkeissa.

Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä

Voitte tässä lausua luvusta 5: Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä (5.1 Missio, 5.2 Visio, 5.3. Strategiset tavoitteet, 5.4 Toimintalinjaukset)

Ehdotamme missioksi, visioksi ja strategisiksi tavoitteiksi napakampia muotoiluja. Strategisten tavoitteiden kohdan "Voimavarojen ja yhteistyön varmistaminen – Luonnon virkistyskäytön tiedollisten ja taloudellisten resurssien tarpeita tunnustetaan ja vahvistetaan kysyntälähtöisesti." merkitys ei avaudu. Toivomme siihen selkeämpää muotoilua.

5.1. Missio

Ehdotamme missioon muotoilua: "Edistämme vastuullista luonnon virkistyskäyttöä."

5.2. Visio

Ehdotamme visioksi: "Jokainen löytää itselleen mielekkään tavan liikkua, harrastaa ja virkistäytyä luonnossa."

5.3. Strategiset tavoitteet (päämäärät)

Ehdotamme strategisten tavoitteiden muotoiluksi:

Lähiluonnon saavutettavuus

Edistetään lähiluonnon yhdenvertaista saavutettavuutta.

Kansanterveyden edistäminen

Luonnon virkistyskäyttö otetaan nykyistä vahvemmin osaksi kansanterveyden edistämistä.

Luonnon kestävyys vaaliminen virkistyskäytössä

Luonnon virkistyskäyttöä edistetään luontoa kunnioittaen ja sen monimuotoisuudesta huolehtien.

Voimavarojen ja yhteistyön varmistaminen

Luonnon virkistyskäytön tiedollisten ja taloudellisten resurssien tarpeita tunnistetaan ja vahvistetaan kysyntälähtöisesti.

Luonnon virkistyskäytön moninaisuus

Erilaisia luonnon virkistyskäyttömuotoja arvostetaan ja sovitetaan yhteen.

5.4. Toimintalinjaukset

Yleisiä huomioita toimintalinjauksista

Toimintalinjauksista ovat vesistöt jääneet kokonaan huomiotta ja jokamiehen oikeuksien turvaaminen kirjaamatta. Luonnon virkistyskäytön palvelut on paljon muutakin, kuin reitit ja taukopaikat. Järjestöt ovat osallisina monissa toimenpitolinjausten ehdotuksissa, mutta niitä ei ole mainittu. Järjestöt voisivat olla merkittävä apu ELY-keskusten ja kuntien virkistyskäytön osaamisen vahvistajana tarjoamalla näiden käyttöön oman alansa osaamista ja kontaktiverkostoja. Opetus- ja nuorisotoiminnan toimintalinjauksissa tulisi selkeämmin huomioida kasvatus, sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ja heidän osaamisensa kehittäminen.

Esitämme toimintalinjauksiin muotoilua:

5 Toimintalinjaukset

Toimintalinjaukset eivät ole yksittäisten toimenpiteiden kattava luettelo. Ne kuvastavat tarvittavia lisätoimia, jotta vision tavoitetilä voidaan saavuttaa. Osa toimintalinjauksista toteuttaa useampaa strategista tavoitetta. Tarvittavat lisäresurssit ratkaistaan erikseen julkisen talouden suunnitelmassa ja vuosittaisissa talousarvioissa.

Jokamiehen oikeudet ja luonnossa liikkumisen ohjeistus

Turvataan jokamiehen oikeudet. Tehdään tunnetuksi jokamiehen oikeuksia ja niihin liittyvää vastuullisuutta. (YM, MH, järjestöt).

Luonnon läheisyys ja saavutettavuus

Ylläpidetään ja parannetaan virkistyskäyttöön varattujen alueiden verkostoa asiakaslähtöisesti valtionmailla ja vesillä (kansallispuistot, valtion retkeilyalueet, Metsähallituksen omalla päätöksellä

perustetut virkistysalueet ja monikäyttömetsät). Selvitetään pitkän aikavälin mahdollisuudet uusien valtion retkeilyalueiden perustamiseksi. (MMM,YM)

Edistetään kuntien maankäytön ja vesialueiden suunnittelun edellytyksiä maankäyttö- ja rakennuslain ohjeistusta uudistamalla. Käynnissä olevan lakiuudistuksen tavoitteena on viherrakenteen kehittämisedellytysten parantaminen kaikilla kaavatasoilla, mm. viherrakenteiden tunnistaminen ja kytkeytyneisyys, vapaa-ajan alueiden saavutettavuus, viherrakenteen jatkuvuus ja virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys. (YM)

Edistetään yhdenvertaista luonnon virkistyskäyttöä poistamalla luonnon virkistyskäytön esteitä ja edistämällä sosioekonomisesti ja sosiaalisesti heikommassa asemassa olevien luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksia. Esimerkiksi esteettömät reitit, mielenterveyden näkökulmien huomioiminen.

Kytetään luonnon virkistyskäyttö sosiaali- ja terveyspalveluihin. (STM, MH, kunnat)

Digitaalisuus

Tuotetaan kansallinen ulkoilutietopalvelu, joka tarjoaa maan kattavasti tietoa ulkoilumahdollisuuksista ja –palveluista. Parannetaan kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. (YM, OKM, MMM, TEM, MH, kunnat, kaupungit, järjestöt)

Palvelujen parantaminen

Kehitetään kysyntälähtöisesti luonnon virkistyskäytön palveluja. Tuetaan kuntia avustuksin. Mahdollistetaan julkisen hallinnon ja elinkeinosektorin yhteistyötä palveluiden tarjonnan kehittämisessä. (YM, MMM, TEM, MH kunnat)

Yhteistyö, verkostot

Perustetaan luonnon virkistyskäytön koordinaatioelin. Lisätään yhteistyötä kuntien, maakuntien ja valtion välillä. (YM, järjestöt)

Tiedolla johtaminen, tutkimuksen painopisteet

Jatketaan kansalaisten ulkoilukäyttäytymistä koskevaa perustutkimusta ja jatkuvan seurannan kehittämistä. Siirretään Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) osaksi Luonnonvarakeskuksen viranomaistoimintaa (VOAS). (MMM, OKM, YM, Luke)

Tuotetaan avointa reaaliaikaista tietoa luonnon virkistyskäytöstä. (OKM, MH)

Tutkitaan luonnon virkistyskäytön pitkäaikaisia vaikutuksia kansanterveyteen. (STM, THL, Luke, SYKE)

Vahvistetaan luonnon virkistyskäytön kestävyys- ja vastuullisuuden tutkimusta. (YM, MMM, Syke, Luke)

Edistetään maakuntien ja kuntien roolia ja tiedolla johtamista luonnon virkistyskäytöstä saatavien terveyshyötyjen kehittäjinä. Varmistetaan, että myös tulevat hyvinvointialueet ottavat huomioon luonnon terveyttä edistävät näkökulmat. (STM, maakunnat, kunnat, tulevat hyvinvointialueet)

Lainsäädäntö

Selvitetään lainsäädännön päivitystarpeet ulkoilulain, maankäyttö- ja rakennuslain ohjeistuksen sekä kuntia koskeva lainsäädännön osalta. (YM, VM ym.)

Opetus- ja nuorisotoiminta

Varhaiskasvatuksen, terveyden, sosiaalityön ja muiden ammattilaisten koulutusohjelmissa huomioidaan luonnon virkistyskäytön vaikutukset ja menetelmät.

Parannetaan koulujen ja päiväkotien lähiopetusalueita, kansalais-, kerho- ja nuorisotoiminnan tukea, neuvola- ja varhaiskasvatusyhteistyötä sekä huomioidaan luonnon virkistyskäyttö osana maahanmuuttajien kotouttamista.

(OKM, TEM, MH, kunnat)

Osaaminen

Vahvistetaan ELY-keskusten ja kuntien virkistyskäyttöosaamista. Edistetään kuntien virkistyskäytön kävijäseurantoja. (YM, ELY-keskukset, Kuntaliitto, kunnat, järjestöt)

Toimeenpano ja seuranta

Voitte tässä lausua luvusta 6: Toimeenpano ja seuranta (6.1 Jatkotyö ja strategian päivittäminen, 6.2 Seuranta, mittarit ja indikaattorit, 6.3 Viestintä)

6.1 Perustettavassa koordinaatioelimestä tulisi olla ulkoilujärjestöjen edustus.

6.2. Seurantamittareina tulisi olla rantojen sulkeutuneisuusaste ja saavutettavuus. Näillä mittareilla voidaan osin kuvata vesistöihin pääsyn mahdollisuuksia.

Suomen Melonta- ja Soutuliitto

Lindqvist Kai
Suomen Melonta- ja Soutuliitto